

Марина Митрић

Београд, Народна библиотека Србије

УДК 027.8(497.11)

ШКОЛСКЕ БИБЛИОТЕКЕ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ - ПОЛОЖАЈ, ФУНКЦИЈЕ, ОСНОВНИ ПОКАЗАТЕЉИ САДАШЊЕГ СТАЊА И ПРИОРИТЕТИ РАЗВОЈА

Законска регулатива

Када се говори о организовању библиотечке делатности у школама, требало би поставити питање-чији је то задатак? Ко је одговоран за успешан рад школске библиотеке? Питање није формално, с обзиром да се иза њега крије специфичан положај школских библиотека које су саставни део два система - школског и библиотечког. Јасно је да су школске библиотеке саставни део школа, те својим деловањем помажу унапређивање стручног рада школа у чијем се саставу налазе и интегрално су укључене у образовно-васпитну делатност тих школа. Са друге стране, школске библиотеке део су јединственог библиотечко-информационог система у Србији. Оне су у надлежности народних матичних библиотека задужених да обављају матичне функције за библиотечку мрежу на својој територији. Матичне библиотеке имају право да организују делатност школских библиотека као дела јединственог библиотечко-информационог система у Србији, јер *Закон о библиотечкој делатности* утврђује матичне функције као функције кроз које се остварује јединство библиотечко-информационе делатности за све типове библиотека у Србији, па тиме и за школске. Самим тим рад школских библиотека уређује се двојачко - прописима из области образовања и прописима из области библиотекарства. Ови законски прописи су комплементарни и представљају јединствену основу за примену у раду школских библиотека.

Осим матичних функција, прописи из области библиотекарства примењују се у школским библиотекама када су у питању врсте стручних послова у

библиотеци, евиденција библиотечке грађе, услови за чување библиотечке грађе, ревизија и отпис фондова, стицање стручних звања. Дакле, прописи из области библиотекарства примењују се у оним сегментима рада школских библиотека који нису регулисани прописима из области образовања. Наиме, законским прописима којима се регулише оснивање и делатност основних и средњих школа (*Закон о основној школи* и *Закон о средњој школи*, оба са низом подзаконских аката), регулише се и рад школских библиотека као саставног дела школе. Прописи из области образовања примењују се када су у питању простор и опрема школских библиотека, степен и врста школске спреме библиотекара, полагање стручних испита и програм рада стручног сарадника, односно библиотекара (с обзиром да према овим прописима библиотекар има статус стручног сарадника у настави). У овим сегментима рада школских библиотека законски прописи из области образовања имају приоритет у примени у односу на законске прописе у области библиотечке делатности.

Кадрови

Запослени у школским библиотекама немају обавезу полагања стручног испита из библиотечке делатности, уколико имају положен стручни испит у области образовања. Библиотекари који раде у школским библиотекама морају имати високу стручну спрему за рад у библиотеци средње школе, односно високу или вишу стручну спрему у библиотеци основне школе, а законску обавезу полагања стручног испита из библиотечке делатности имају у случају да нису положили испит из области образовања. Последица оваквих законских решења је да у највећем броју школских библиотека раде библиотекари без положеног стручног испита из библиотечке делатности и без знања неопходних за обављање стручних послова у библиотеци. Резултат су занемарене и запуштене школске библиотеке.

Један од најозбиљнијих проблема у школском библиотекарству је честа променљивост кадра у школској библиотеци. Ретке су школе које расписивањем јавног конкурса попуњавају радно место у библиотеци, на тај начин што ће тражити адекватну особу - библиотекара за стално запослење. Најчешће послове у библиотеци обављају наставници /професори који су у њој делимично ангажовани, јер немају довољан број часова остварених у настави. Пракса је показала да у том случају најчешће трпе послови у библиотеци, с обзиром да наставници те послове не познају, нису им наклоњени, немају времена а ни воље да им се довољно посвете. То потврђују и искуства матичних библиотека приликом прикупљања података о пословању школских библиотека за базу података *Мрежа библиотека Србије*. Обавеза сваке библиотеке је да води библиотечку

статистику на прописаним обрасцима за евиденцију и контролу коришћења библиотечких фондова и услуга. Међутим, велики број школских библиотека не само да пружа отпор достављању података о пословању библиотеке, јер се не евидентирају статистички показатељи о раду, већ нису поштовани ни елементарни принципи стручног уређења библиотеке (несређен књижни фонд, нема каталога, не ради се инвентарисање како треба, при чему велики број књига није инвентарисан нити пописан на било који начин, периодика није обрађена нити је доступна за коришћење, не води се евиденција коришћења библиотечног фонда и услуга), што за последицу има расипање и губитак великог броја књига.

Према расположивим подацима у бази *Мрежа библиотека Србије* само 11,9 % радника у школским библиотекама у Србији има положен стручни испит из библиотечке делатности (10,4 % у библиотекама основних школа и 16,4 % у библиотекама средњих школа).

-	Укупан број радника	Број библиотечких радника са пуним радним временом	Број библиотечких радника са непотпуним радним временом	Број радника са положеним стручним испитом из библиотечке делатности
У библиотекама основних школа	828	361	467	86
У библиотекама средњих школа	287	123	164	47
Укупно у свим школским библиотекама	1115	484	631	133

Табела 1: Подаци се односе на 1115 школских библиотека у Србији без Косова, које су доставиле податке о пословању за 2001. годину (828 у основним школама и 287 у средњим школама).

Према исказаним подацима у табели, у 43,4 % школских библиотека у Србији запослено је лице са пуним радним временом, док у 56,6 % раде лица са непотпуним радним временом. Досадашња пракса је показала да се рад у тим библиотекама (са непотпуним радним временом), углавном нередован и повремени, своди најчешће само на неколико часова недељно, што свакако не може позитивно да утиче на целокупан рад библиотеке. Са друге стране, школске библиотеке су најчешће „one-person library“, дакле у њима је запослена једна особа која обавља све стручне послове у библиотеци, од најједноставнијих до најсложенијих.

Полазећи од те чињенице, као и од податка да 88,1 % библиотекара у школским библиотекама нема положен стручни испит из библиотечке делатности, намеће се неспоран закључак да је оспособљеност за стручне послове у школским библиотекама веома слаба.

Основни узрок овог проблема је што лица која раде у највећем броју школских библиотека нису сталан кадар и смењују се, у најбољем случају, сваке школске године. Често је у библиотеци у току првог полугодишта ангажован један наставник, да би у другом полугодишту био ангажован други. У одређеном броју школских библиотека (са неусталеним радним временом) често раде наставници час или два дневно, допуњујући на тај начин норму часова у настави. Зато и не чуди немотивисаност оних који раде у библиотеци за било какво сређивање библиотеке, будући да им је основни посао везан за наставу. Тиме се полазна основа за решење проблема намеће сама - учинити да кадар у школској библиотеци буде сталан. Ако је стручно уређење библиотеке лоше, ако је књижни фонд несређен, ако се библиотечка грађа не инвентарише у складу са законским прописима, ако су услови за рад школске библиотеке лоши, ако нема одговарајућег стручњака, једном речју ако је библиотека занемарена - полазна претпоставка за решење проблема је прекинути праксу делимичног ангажовања наставника/професора за рад у библиотеци ради допуне до пуног фонда часова остварених у настави. О стручном оспособљавању за рад у библиотеци може се говорити само у оним школским библиотекама у којима постоји стално запослено лице са пуним радним временом.

Са друге стране, проблем је што и када постоји стално запослено лице - то је, по правилу, кадар који долази из наставе без икаквих предзнања о стручним пословима у библиотеци. Најчешће су то наставници/професори који имају положен стручни испит у образовању, те тако немају законску обавезу да полажу стручни испит у библиотечкој делатности. Иако је сваке године у Народној библиотеци Србије приметан све већи број кандидата из школских библиотека који полажу стручни испит из библиотечке делатности, треба очекивати да ће лица која имају дужи радни стаж и положен стручни испит у просвети и даље пружати отпор према полагању стручног испита из библиотекарства.

Решења ових проблема би могла бити једноставна - да школе промене стратегију попуњавања радних места у школским библиотекама тако што ће на та места запошљавати дипломиране библиотекар-информатичаре, који се одмах могу ангажовати на свим врстама стручних послова у библиотеци, или млађе наставнике/професоре који желе да посао школског библиотекара одаберу као свој сталан позив, па су тиме спремнији да усвоје знања потребна за обављање стручних библиотечких послова.

Најважнији предуслов за правилан стручни рад у школској библиотеци је сарадња са матичном библиотеком на плану обуке и оспособљавања кадра за обављање стручних послова у библиотеци. Стручно уређење у школским библиотекама у Србији, ако уопште постоји, има много недостатака и пропуста, и мада за такво стање постоје објективни разлози, чињеница је да без стручног уређења школска библиотека представља само гомилу књига у једној просторији, те као таква не може да испуни задатке због којих је основана. Стручна помоћ школским библиотекама у Србији је неопходна и то је један од најважнијих задатака матичних библиотека (бар када је о матичним функцијама реч).

Матичне библиотеке, иако не могу одлучујуће да утичу на политику школе у кадровским решењима, имају законску обавезу да школским библиотекарима помогну у стицању знања неопходних у библиотечкој делатности, тако што ће организовати семинаре, курсеве и предавања везана за различите сегменте рада у библиотеци и истовремено - непрекидно им указивати на значај полагања стручног испита у Народној библиотеци Србије.

У 2002. години више матичних библиотека у Србији организовало је различите семинаре намењене библиотекарима у школским библиотекама у својој надлежности (Библиотека града Београда, Народна библиотека „Илија М. Петровић“ у Пожаревцу и др.). У Народној библиотеци Србије, у априлу и октобру, организован је инструктивни семинар за библиотечке раднике - почетнике. То је семинар намењен библиотекарима - почетницима из свих типова библиотека, организује се сваке године у пролеће и у јесен, бесплатан је, а полазницима омогућава да стекну елементарна знања неопходна за обављање стручних послова у библиотеци.

Истовремено, свим библиотекарима у школским библиотекама на терену матичне библиотеке су у обавези да обезбеде редовну стручну помоћ, не само кроз семинаре и предавања, већ и директним инструкторским радом. Школски библиотекари се могу својој матичној библиотеци обратити увек када им је потребна стручна помоћ или било какав савет у свакодневној пракси.

Књижни фондови - начин сређивања, смештај, набавна политика

Према расположивим подацима у бази *Мрежа библиотека Србије*, 1115 школских библиотека у Србији (без Косова), које су доставиле податке о пословању за 2001. годину, располаже са укупно 8.911.695 књига (библиотеке у основним школама 6.329.815 и библиотеке у средњим школама 2.581.880).

Податак о начину сређивања књижног фонда доставило је 284 или 25,5 % школских библиотека (од укупно 1115 које су доставиле анкете о пословању).

УДК систем, као најпогоднији начин сређивања и смештаја књижног фонда, примењен је у 267 библиотека или 24 % (у 164 библиотеке у основним школама и 103 библиотеке у средњим школама), док је у 17 библиотека или 1,5 % (у 10 библиотека основних школа и у 7 библиотека средњих школа) примењен принцип сређивања по *numerus currens*-у. Међутим, 831 школска библиотека (или 74,5 % од 1115 анкетираних) је ту рубрику у анкетном упитнику оставила непопуњену што, с обзиром на свеукупно стање у школском библиотекарству у Србији, наводи на претпоставку да у тим школским библиотекама књижни фонд није сређен, или су примењени неки импровизовани начини и принципи сређивања фонда, мимо свих стручних правила. Таква библиотека не може правилно да функционише и одговори свим задацима који се пред школску библиотеку постављају.

Са друге стране, при сређивању књижног фонда у школској библиотеци треба првенствено водити рачуна о слободном приступу књизи. Овај принцип мора да нађе широку примену, јер у великој мери обезбеђује развијање самосталности ученика у избору и коришћењу литературе која не представља обавезну школску лектуру. У 761 школској библиотеци (или 68,2 %) ученицима је омогућен слободан приступ књизи, док је у 116 библиотека (10,4 %) примењен затворен приступ, а у 13 библиотека (1,2 %) комбиновани - део књига у слободном и део у затвореном приступу. Податак о томе није доставило 225 библиотека (или 20,2 % од укупно 1115 библиотека које су доставиле анкету о библиотечком пословању).

Полазећи од основног задатка - да буду подршка остварењу васпитно-образовног процеса у школи и помажу ученицима у савладавању наставног програма, предвиђено је да школске библиотеке имају специфичну структуру књижног фонда која се одређује према типу школе. То је у највећем проценту литература за наставу матерњег језика, литература за остале предмете (укључујући и приручну литературу - енциклопедије, лексиконе, атласе, речнике и сл.) и литература за наставно особље. Међутим, књижни фондови у школским библиотекама у Србији више не одговарају потребама савремено конципиране наставе. За њихово побољшање у квалитативном и квантитативном смислу потребна су већа материјална улагања и правилно усмерена набавна политика, која мора да се заснива на наставном програму школе и различитим интересовањима ученика за коришћење литературе ван наставног процеса. Улога школског библиотекара у праћењу наставног програма и читалачких интересовања ученика је од пресудног значаја. Међутим, добро организована набавна политика не зависи само од библиотекара, јер библиотекар не одлучује о висини новчаних средстава која ће бити издвојена за куповину књига.

Од добре набавне политике и редовне годишње принове књига зависи у којој ће мери библиотечки фонд бити актуелан и у складу са захтевима школског

програма. При томе се не мисли искључиво на повећање броја наслова, већ и на обнављање фонда, нарочито обавезне лектире која се највише користи, па самим тим и најбрже општењује и хаба, а никад је нема у довољном броју примерака. Осим тога, фондови школских библиотека често се попуњавају поклоњеним књигама које нису увек адекватне садржине. Због тога је за отпис дотрајале и непотребне литературе неопходна повремена ревизија, при чему и тада број приновљених књига на годишњем нивоу треба да буде већи од броја отписаних књига. У већини школских библиотека у Србији то сада није случај: из године у годину укупан број књига реално се смањује, јер је, осим у појединачним случајевима, тешко говорити о било каквој редовној куповини књига.

Набавка нових књига у школским библиотекама у Србији представља озбиљан проблем. Готово да не постоји школска библиотека у Србији која се може похвалити новим и атрактивним издањима која ученици највише траже. Малобројне су школске библиотеке које су у могућности да купе понеки актуелни наслов. У већини школа библиотеке располажу само старим књигама, јер се књиге најчешће набављају новцем који на крају године преостане у школском буџету (а ретко да ишта преостане), те се фонд углавном попуњава поклонима. Књижни фондови су по величини и по структури неодговарајући, а услед недостатка финансијских средстава не набавља се чак ни школска лектира предвиђена програмима матерњег језика и књижевности. Тиме се функције школске библиотеке великим делом преносе на јавне (народне) библиотеке, које своју набавну политику прилагођавају потребама ученика основних и средњих школа, а и саме су суочене са проблемом куповине нових књига и попуњавања фондова у складу са стандардима. Тако се школска лектира у јавним библиотекама набавља померањем тежишта набавне политике ка овој врсти литературе, што се, услед недостатка средстава за куповину књига, директно одражава на набавку недовољног броја дела научног, стручног и референсног садржаја. Оваква појава има неоспоран утицај на састав књижног фонда у јавним библиотекама и то на штету читалачких потреба одраслог становништва. Присуство несразмерно великог броја ученика у структури укупног броја корисника у јавним библиотекама у појединим општинама, које неоспорно утиче на набавну политику, ограничава успешан рад тих библиотека у задовољавању читалачких интересовања одраслог дела становништва. Са друге стране, било би потпуно неоправдано ученике упутити искључиво на коришћење школских библиотека, које по величини и саставу књижног фонда у овом тренутку не одговарају потребама наставе. Последица тога је да многе јавне библиотеке претежно делују као позајмне библиотеке за ученике основних и средњих школа, нарочито у оним деловима Србије где је школско библиотекарство заостало, а одређени број школа још увек нема школску библиотеку (иако законски прописи из области

образовања то налажу) или има библиотеку која не ради или ради повремено. Тако се запуштеност школских библиотека рефлектује и на стање других типова библиотека у мрежи.

Решење овог проблема је, најпре, у испуњењу законске обавезе свих школа које то још нису урадиле - да обезбеде потребне услове предвиђене законом и оснују школску библиотеку, чије ће фондове развијати у складу са потребама образовног процеса. Осим тога, неопходна је стална сарадња школских и јавних библиотека која треба да се одвија на плану координирања набавке књига, тако да се школска лектира набавља више у школским него у народним библиотекама. Јавне библиотеке у својим фондовима треба школској деци да понуде литературу која не представља обавезну школску лектуру и која одговара њиховом узрасту и различитим интересовањима. Нема потребе да јавне библиотеке своје фондове оптерећују великим бројем примерака школске лектире. Школска лектира је од примарног значаја у набавној политици школских библиотека. Потреба да школске и јавне (народне) библиотеке усклађују набавну политику лако се може остварити ако се сваке године прави заједнички годишњи план набавке. Поред тога, сарадња школских и јавних библиотека драгоцен је у ситуацијама када фондови школских библиотека по обиму и структури не могу да задовоље разноврсне читалачке потребе ученика и наставника, што је сада случај у готово свим окрузима у Србији. Школска библиотека тада може, на одређени дужи или краћи временски период, позајмити од јавне библиотеке већи број књига, када услови то дозвољавају, и на тај начин проширити своје фондове.

У Србији има примера школских библиотека које су успоставиле одличну сарадњу са јавним библиотекама како у погледу координирања набавке, тако и низом заједничких културних и образовних програма и активности (изложбе и промоције књига, литерарни конкурси, пригодне свечаности). Истовремено, ти примери јасно показују колико је неуједначен развој школских библиотека у Србији.

Коришћење библиотечких фондова и услуга

Коришћење библиотечког фонда и услуга у школској библиотеци је од посебног значаја, јер од заинтересованости ученика за библиотеку и степена коришћења библиотечких фондова и услуга зависи у којој мери је школска библиотека испунила своје основне задатке и циљеве.

	Корисници				Број коришћених књига
	Број ученика	Број наставника/ професора	Број осталих	Укупан број корисника	
У библиотекама основних школа	390.670	24.987	5.655	421.312	2.193.917
У библиотекама средњих школа	162.483	13.136	2.505	178.124	849.686
Укупно у свим школским библиотекама	553.153	38.123	8.160	599.436	3.043.603

Табела 2: Подаци о структури корисника и броју коришћених књига у 2001. години које су школске библиотеке доставиле матичним библиотекама за базу Мрежа библиотека Србије

Број корисника и коришћење библиотечких фондова и услуга у школским библиотекама у Србији у целини су незадовољавајући. Према подацима о броју ученика и наставног особља у школама, које је доставило 1115 школских библиотека у Србији (без Косова), 1115 школа (828 основних и 287 средњих) има 713.547 ученика (498.343 у основним школама и 215.204 у средњим школама) и 46.810 наставника/професора (30.846 у основним школама и 15.964 у средњим школама). Наведени подаци, када се упореде са показатељима о броју корисника у школским библиотекама, указују на чињеницу да је 77,5 % од укупног броја ученика учлањено у школску библиотеку (односно 78,4 % у основним школама и 75,5 % у средњим школама) и да 81,4 % наставног особља (81 % у основним школама и 82,3 % у средњим школама) користи школску библиотеку.

У 1115 школских библиотека које су матичним библиотекама доставиле анкете о пословању, уписано је укупно 599.436 корисника (553.153 ученика, 38.123 наставника/професора и 8.160 осталих). Занемарљиво мали број школских библиотека доставио је податке о структури коришћених књига по групама УДК, дајући само податак о укупном броју коришћених књига (3.043.603 књиге, од тога 2.193.917 у 828 библиотека основних школа и 849.686 књига у 287 библиотека средњих школа).

Када се упореде подаци о укупном броју корисника и укупном броју коришћених књига - добија се поражавајући резултат да је у просеку један читалац школске библиотеке користио 5 књига у току једне школске године (односно

но 5,2 у библиотекама основних школа и 4,8 у библиотекама средњих школа). То је, углавном, обавезна школска лектира.

Ако се, са друге стране, анализира циркулација књижног фонда поређењем броја прочитаних књига (3.043.603) у односу на укупан број књига у фондовима школских библиотека, који у Републици износи 8.911.695, долази се до констатације да је обрт књижног фонда свега 0,34 (при чему је незнатно већи у библиотекама основних школа - 0,35, него у библиотекама средњих школа - 0,33) што јасно указује да капацитет књижног фонда није довољно искоришћен. Један од узрока свакако треба тражити у застарелим фондовима, у чијем су саставу књиге које су давно превазиђене (попут марксистичке литературе у библиотекама средњих школа) и које је још давно требало расходovati, с обзиром да се таква литература често налази у великом броју примерака.

Број корисника и интензитет коришћења библиотечног фонда зависе не само од величине и структуре књижног фонда, већ и од ангажованости и труда библиотекара, услова смештаја и стручног уређења библиотеке у целини. Сигурно је од великог утицаја неповољна кадровска структура библиотечких радника, који због свог недовољног стручног знања, као и због нередовног и повремениог рада у школској библиотеци, нису у могућности да библиотечки фонд учине у потребној мери доступним корисницима.

Све то указује на неопходност да се школским библиотекама посвети већа пажња, јер су управо оне, школске библиотеке, један од основних темеља који служи образовном процесу, а у савременој школи питање организације библиотеке је од примарног значаја за целокупан развој наставе. Школска библиотека не сме бити само место где се позајмљује обавезна лектира, него и активан чинилац у процесу образовања. Од школске библиотеке се очекује да располаже савременом рачунарском опремом, која ће ученицима бити доступна и омогућити им приступ савременим информатичким ресурсима и изворима дигиталних информација. Осим књига и периодике школске библиотеке у својим фондовима треба да поседују и некњижну, аудио-визуелну грађу и све носиоце информација, и да буду библиотечно-информациони центри који ће у оквиру школе бити озбиљна подршка остварењу васпитно-образовног процеса, у складу са захтевима и потребама савременог информатичког друштва.

Улога школског библиотекара и однос колектива школе према библиотеци - перспективе развоја школске библиотеке

Школска учионица данас се не разликује много од школске учионице од пре 20 или 30 година. Са појавом нових информатичких и комуникационих

технолозија и потенцијала које оне нуде, све активности и планирање развоја школских библиотека требало би усмерити ка њиховом трансформисању у школске библиотечко-информационе центре, који би омогућили увођење савремених достигнућа науке у педагогију. Убрзано и многоструко дејство CD ROM и мултимедијалних технологија је основа за увођење образовних иновација, које пружају широке могућности не само за брзо и лако учење основног градива, већ и за информатичко описмењавање ученика.

У савременом електронском издаваштву у Србији постоји читав низ публикација намењених деци школског узраста, које су од велике помоћи у савладавању обавезног градива из различитих предмета - историје, географије, математике, српског језика, страних језика и сл., а користећи мултимедијални приступ изложену материју чине привлачном и забавном. Такав уџбеник у школској библиотеци знатно унапређује технику учења, а само градиво се лако и брзо усваја. Овакав начин рада доприноси да ученицима школа и школска библиотека постају занимљивије, а, такође, представља и нову димензију образовања која утиче на повећање мотивације ученика за самостално учење и, уз то, омогућава стицање знања не само из одређеног предмета већ и из области информатике.

Неопходно је да савремена школска библиотека у својим фондовима има електронске публикације. Проблем средстава је јасан и мора се решавати у договору са одговарајућим ауторитетима. Међутим, неопходан је и другачији однос колектива школе према школској библиотеци.

Набавка техничке опреме за аутоматизацију пословања школске библиотеке није довољна за осигурање њеног успешног функционисања. Улога библиотекара као стручњака који сарађује у настави, у условима увођења савремене опреме и њене примене у школској библиотеци, постаје значајна.

Корисници и њихове потребе морају постати водећи мото сваке школске библиотеке. Имајући у виду да је чланство овог типа библиотеке ограничено - ученици и наставно особље дотичне школе, и да је кадар у библиотеци променљив - често у њој раде наставници/професори који допуњују фонд часова и често се смењују, требало би да цео колектив школе (дакле комплетно наставно особље на челу са директором) заузме другачији став према библиотеци.

Према подацима које су школске библиотеке доставиле матичним библиотекама за базу *Мрежа библиотека Србије*, 1115 школских библиотека које су дале податке поседује укупно 268 рачунара (113 у библиотекама основних школа и 155 у библиотекама средњих школа). Међутим, само 24 библиотеке (12 у основним школама и 12 у средњим школама) је ту опрему искористило за аутоматизацију библиотечног пословања. Зато би требало део те опреме ставити у функцију подршке образовним процесима у школи, ученицима омогућити приступ Интернету и сл.

Примере добре праксе модерних школских библиотека не треба далеко тражити. Такав пример је мрежа школских библиотека у Словенији. Према статистичким подацима Министарства за образовање, науку и спорт Републике Словеније, основних школа у Словенији има 814, а средњих 144. Како према важећим законским прописима у Словенији свака школа (основна и средња) мора имати библиотеку, укупан број школских библиотека у Словенији је 958. Библиотеке су снабдеване рачунарском опремом и софтвером који је намењен аутоматизацији пословања школских библиотека. Поред тога имају могућност бесплатног приступа Интернету, а финансијска средства обезбеђује Влада Републике Словеније. Многе школске библиотеке у Словенији укључене су у COBISS систем, било као активни или као пасивни корисници, а многе имају и своју Web презентацију на Интернету.

Када је реч о школским библиотекама у Србији, поражавајуће делује чињеница да ни у 2002. години ниједна школска библиотека нема свој сајт на Интернету, а да постављање на ову глобалну мрежу електронског каталога неке школске библиотеке у Србији још делује као далека будућност.

Само неколико библиотека поседује Web презентацију - страницу посвећену школској библиотеци која је додата већ постојећем сајту школе. Такав пример је библиотека Гимназије „Бора Станковић“ у Нишу, чија страница се, на иначе одлично урађеном сајту школе, редовно ажурира и на којој је сваки пут представљен истакнути домаћи или страни књижевник. Међутим, ниједна школска библиотека нема свој сајт на коме би фондови и активности библиотеке били детаљније представљени. Осим тога, извештај број школа (основних и средњих) има сајт на коме су представљене готово све активности школе, укључујући чак и имена како свих професора у непосредној настави, тако и радника ангажованих на обављању осталих делатности неопходних за рад школе (административно особље - секретари и рачуновође, као и помоћно техничко особље - домари, ложачи и хигијеничари). Само библиотекар није споменут, а информација о библиотеци дата је у једној јединој реченици којом се констатује да „школа има библиотеку“. Има и примера да на сајту школе нема ни речи о библиотеци. Овакав немар указује на неопходност другачијег односа колектива школе према библиотеци.

Само 2,2 % школских библиотека у Србији поседује програм за аутоматизацију библиотечног пословања, док је нешто већи проценат оних које су компјутерски опремљене (24 %). Ту опрему, у библиотекама у којима још увек стоји неискоришћена, треба употребити као подршку у наставном процесу, а у библиотеци осмислити различите програме засноване на примени рачунара, који би омогућили активно учешће ученика.

Модалитети примене рачунара у настави могу бити различити. За ово је неопходно анимирати и наставно особље, да у своју праксу уводи новине које доприносе квалитету наставе, а омогућавају активно учење ученика. Тако би се, на пример, у сарадњи са професором информатике, у једној библиотеци средње школе могла урадити Web презентација библиотеке, која би омогућила да ученици лакше и брже упознају библиотеку и њене садржаје. У библиотеци у основној школи могле би се организовати „мала школа компјутера“, или радионице у оквиру којих би деца уз разне програме примерене узрасту ученика (нпр. организовање различитих квизова знања уз коришћење мултимедијалних енциклопедија и сл.) брже усвајала и основна знања из области информатике. Могла би се у библиотеци основне школе организовати и припрема ученика за општинско / градско / регионално / републичко такмичење из разних области и различитих предмета, а деца би тако још из основне школе понела навике служења енциклопедијама, лексиконима, речницима и другом референсном литературом.

Безбројне су активности које библиотекари могу предузети како би се изборили да библиотека буде важан чинилац како у процесу наставе, тако и у ваннаставним активностима (као што је рад у различитим секцијама и сл.). Тако нпр. уколико постоји школски лист, свакако би у њему требало објавити интересантне вести и информације везане за понуду у библиотеци (нови CD ROM, нова књига, књижевно вече, занимљиво предавање, изложба, пројекција филма и сл.). Уколико нема школског листа, библиотекар би могао иницирати његово покретање и потрудити се да се такав лист уређује управо у библиотеци. Школски библиотекар посвећен планирању и организовању своје библиотеке наћиће начина да информације о библиотеци стигну до ученика - оне могу бити и на огласној табли или на пануу у главном холу школе. Библиотека треба да издаје билтене приновљених књига, али чак и у ситуацији када оскудна материјална средства условљавају минималну или никакву принову, библиотекар може правити прегледе занимљивих књига које библиотека одавно има у свом фонду, које нису обавезна лектира, а везане су за одређену тематику или се односе на неку област интересовања. Једно је сигурно - библиотекар не сме дозволити да деца у библиотеку дођу само по обавезну лектуру. Мора их привући и анимирати и другим садржајима, који често не подразумевају велика новчана улагања. Библиотека треба да буде носилац и организатор свих културних догађања у школи.

Повремено би сигурно требало спровести анкету међу ученицима у циљу прикупљања података о томе како они виде библиотеку, колико често је посећују и колико су задовољни услугама које она пружа. Ти подаци указују на приоритетне потребе у циљу трансформисања постојећег инертног и застарелог

система у организовану и модерну школску библиотеку. Тада ће се и садашњи, у многим школама неповољан положај школског библиотекара битно изменити.

Таква библиотека у школи добија значајно место, а школски библиотекар је цењен у својој средини. У школску библиотеку снабдевену савременом опремом, чији су фондови обогаћени новом актуелном грађом и сређени према стручним правилима, у пријатни амбијент (светле боје, ведар декор, цвеће), ученици и наставници ће радо долазити.

Планирање развоја библиотеке у складу са савременим достигнућима информатике захтева креативност библиотекара у примени технолошких потенцијала и способност да активности библиотеке развија тако да суштински доприноси мењању традиционалне школе. Проблеми материјалне природе нису у том процесу највећа препрека. Има у Србији школских библиотека које су компјутерски опремљене, али уношење техничке опреме у просторије библиотеке још увек не значи да је школска библиотека престала да буде спремиште лектире за матерњи језик и постала оно што треба да буде - носилац нових решења у области наставе и учења. Такав циљ је остварив само ако постоји спремност за унапређење наставе од стране целокупног колектива школе, а школски библиотекар у том процесу преузима водећу улогу.

Литература

1. Novljan, Silva. In Librarianship Professionalism is the Condition for Success Y: 64th IFLA General Conference, Amsterdam, August 16 - 21, 1998.
2. <http://www.sldirectory.com>
3. Scott, Elspeth S. How good is your school library resource centre? An introduction to performance measurement Y : 68th IFLA Council and General Conference, Glasgow, August 18-24, 2002.
4. <http://slj.reviewsnews.com>
5. Дурковић, Надежда Б. Школски библиотекар: време прошло - време будуће Y: Библиотекарство на крају века / Саветовање библиотекара Србије, Врање, 1995.
6. Herring, James E. School Librarianship. London : Clive Bingley, 1988.
7. <http://sunsite.berkeley.edu>
8. <http://www.aib.it>
9. <http://www.gov.si>
10. <http://www.psc.ac.yu>
11. <http://www.bora.edu.yu>

Резиме

Школске библиотеке део су два система - школског и библиотечног, па се самим тим њихов рад уређује двојачко - прописима из области образовања и прописима из области библиотекарства. Поред законске регулативе, у раду је дата анализа рада школских библиотека у Србији - кадровска структура, начин сређивања и смештај књижних фондова, набавна политика, статистички подаци везани за коришћење библиотечких фондова и услуга, са табеларним приказима. Наведене су могућности да библиотекар, својим активностима које не захтевају велика материјална улагања, допринесе бољем и успешнијем раду школских библиотека, у циљу трансформисања постојећег инертног и застарелог система у модерне библиотечно-информационе центре, који ће бити озбиљна подршка остварењу васпитно-образовног процеса, у складу са захтевима и потребама савременог информатичког друштва.

Марина Митрић
Школьные библиотеки в Республике Сербии

Резюме

Школьные библиотеки являются частью двух систем - школьной и библиотечной и поэтому их работа устраивается двойко - правилами из области образования и правилами из области библиотечного дела. Наряду с законным регулированием, в труде анализируется работа школьных библиотек в Сербии - кадровая структура, способ наведения порядка и помещение книжных фондов, политика снабжения, статистические данные, связанные с использованием библиотечных фондов и услуг с табельными обзорами. Приведены активности, которые предоставляют возможность библиотекарям, без особых материальных вложений, содействовать лучшей и более успешной работе школьных библиотек, с целью трансформации существующей инертной и устаревшей системы в современные библиотечно-информационные центры, которые будут серьезной поддержкой в осуществлении воспитательно-образовательного процесса, в соответствии с требованиями и потребностями современного информатического общества.

Marina Mitrić
School Libraries in Serbia

Summary

The School Libraries belong to two systems – the school and library. For that their Work is treated dually – by Regulations from Educational Field and by Regulations from the Field of LibrarianShip. Beside the Law Regulative, in the Paper is given the Analysis of the Activities of the School Libraries in Serbia – the Staff Structure, method of treatment process and retrieval of Library Holdings, the Acquisition Policy, statical datas of the usage of Library Holdings and Services, with tabelar reviews. It also quotes the Possibilities for the Librarians to contribute to a better and efficient Work of the School Libraries, through their own activities, which do not require high investments, with the single goal to transform the present inert and old System into a modern Librarian and Informative Centers, which intend to be a strong support for the realisation of the educational and learning process, in concordance with the demands and needs of the modern informative Society.